

Cristian Chiscop, Marius Ghincea (eds.)
Decembrie 2024

Mai multă vizibilitate

*Politica externă românească
în context european și global*

Friedrich
Ebert
Stiftung

Impressum

Editor

Friedrich-Ebert-Stiftung Romania
Str. Emanoil Porumbaru 21, Apartment 3
RO-011421 București, Sector 1
România
<https://romania.fes.de/>

Responsabilă pentru conținut

Anna-Lena Koschig Hölzl

Contact

Friedrich-Ebert-Stiftung Romania
anna-lena.koschig@fes.de

Design/Layout

Florin Vedeau

Cover Photo

Adobe Stock

Opiniile exprimate în această publicație nu reflectă neapărat punctele de vedere ale Friedrich-Ebert-Stiftung e.V. (FES). Utilizarea comercială a materialelor publicate de Friedrich-Ebert-Stiftung nu este permisă fără acordul scris al FES.

Decembrie 2024

© Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.

Mai multe publicații ale Friedrich-Ebert-Stiftung pot fi găsite aici:

➤ www.fes.de/publikationen

Cristian Chiscop, Marius Ghincea (eds.)
Decembrie 2024

Mai multă vizibilitate

*Politica externă românească
în context european și global*

Cuprins

Cuvânt înainte	5
Introducere	7
Oportunități ratate: formatele minilaterale și de ce România eșuează să le folosească (Tudor Dan Ancuța)	9
Despre politica externă care se face cu voce tare. România într-o posibilă eră Trump 2.0 (Daniela Burciu)	12
Autoritățile române ratează explicarea în detaliu a importanței Ucrainei pentru securitatea țării (Teodor Lucian Moga)	15
Rolul României în UE – pe steroizi sau la dietă? Teme, priorități și așteptări de la politica externă a României pentru următorii 5 ani (Miruna Butnaru-Troncotă)	18
Moștenirea lui Iohannis. Extinderea la infinit a conceptului de securitate națională (Marius Ghincea)	21
O politică externă feministă pentru România? Avem nevoie de o nouă paradigmă diplomatică în România (Rebeca Miriana Bașuț)	24

Cuvânt înainte

Sunt rare momentele în istoria unei țări când dezbaterile publice pe probleme fundamentale de politică externă cere o atenție cu totul specială. Momente de acest fel sunt, în primul rând, campaniile electorale pentru alegerile parlamentare și/sau prezidențiale. În *tradiția* electorală românească, temele de politică externă au fost, în general, obiectul de analiză al unui cerc restrâns de experți. Totodată, în România publicul larg rareori a arătat în mod manifest o atenție anume asupra unui subiect de politică externă, fiind insuficient familiarizat cu pozițiile, argumentele sau perspectivele critice din zona diplomației.

Articolele strânse în acest volum au fost publicate în cotidianul "Libertatea" în luna octombrie 2024, cu mult înainte de criza care a rezultat în urma primei runde de alegeri prezidențiale. Odată cu încheierea mandatului actualului Președinte Klaus Iohannis se încheie și un ciclu de politică externă și de securitate al României, fiind de așteptat ca pozițiile de politică externă ale candidaților aspiranți la cea mai înaltă funcție în stat să intre în lumina reflectoarelor.

Totuși, nimic nu prevestea cu o lună în urmă furtuna pe care o traversăm astăzi. Succesul meteoric al unui candidat marginal, răsărit de nicăieri, cu un mesaj anti-occidental, anti-NATO/UE și pro-putinist, a readus brusc în atenția publică exact temele de politică externă și de securitate care au lipsit, mai întâi, din comunicarea strategică a instituțiilor de politică externă ale României și, mai apoi, din campaniile electorale ale partidelor politice. Deși la momentul scrierii lor nu exista nici măcar sub formă de bizarerie politică posibilitatea ca apartenența României la spațiul euro-atlantic sau beneficiile statului nostru de stat membru UE să fie puse sub semnul întrebării, articolele de față își păstrează relevanța în primul rând pentru că reprezintă, împreună, o pledoarie pentru nevoia urgentă de a reflecta profund asupra lucrurilor pe care România le are de făcut în privința felului în care își formulează – și își comunică – obiectivele sale de politică externă.

Noul președinte își va pune propria amprentă asupra politicii externe a României pentru următorii cinci ani, în virtutea îndatoririlor sale constituționale. De aceea, cum ar trebui să fie continuată sau reformulată politica externă a României de către viitorul Președinte al României este o

întrebare de imediată însemnătate. Acum mai mult ca niciodată.

Textele adunate în volum au rezultat în urma unei vizite de informare la Bruxelles organizate în mai 2024 cu sprijinul biroului european al FES. Din întâlnirile cu experți și oficiali UE a reieșit că amprenta politicii externe a României la Bruxelles nu este deloc neglijabilă, așa cum se crede adesea la București, dar că este inconsistentă și lipsită de vizibilitate.

Seria de articole despre politica externă a României în context european și global și-a propus de la bun început să răspundă la întrebarea cum creștem vizibilitatea României în procesele de decizie de la nivel european. Din această perspectivă, textele dezbate câteva probleme-cheie actuale, fie că este vorba de lipsa resurselor adecvate pentru a îmbunătăți performanța corpului diplomatic, fie că privesc chestiuni de consistență și profunzime strategică, fie că lansează întrebări de genul cum se va poziționa România în relațiile transatlantice în viitor sau ce rol ar putea juca România în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comune la nivel european. În plus, seria de articole examinează modul în care România ar trebui să-și regândească activitatea sa diplomatică la nivel european și regional pentru a fructifica oportunități insuficient explorate anterior și pentru a înlătura lacune sau neajunsuri care sunt incompatibile cu aspirațiile sale de lider regional.

Fără coordonarea tânărului și ambițiosului think-tank *Quartet Institute* nu ar fi fost posibilă apariția acestor contribuții. Ne bucurăm că prin acest proiect comun am făcut pași semnificativi pentru a lărgi dezbaterile pe teme de politică externă către publicul larg și pentru a face acest domeniu mai accesibil. Mulțumirile noastre merg, desigur, în primul rând către autorii și autoarele celor șase articole, Miruna Butnaru-Troncotă, Daniela Burciu, Rebeca Bașuț, Teodor Lucian Moga, Tudor Dan Ancuța și Marius Ghincea, pentru perspectiva lor critică și, în același timp, curajul unei noi generații în politica externă.

Cristian Chiscop
Coordonator program, Friedrich-Ebert-Stiftung România
București, 2 decembrie 2024

Introducere

Într-un moment în care certitudinile pe care România și-a clădit, timp de mai bine de trei decenii, politica externă și de securitate încep să se clatine, devine imperios necesar să privim cu atenție reînnoită scena internațională și locul nostru în ea. Această colecție, care reunește o serie de articole publicate inițial în cotidianul „Libertatea”, se dorește un punct de plecare pentru o dezbatere mult mai substanțială și mai dinamică despre prezentul și viitorul politicii noastre externe.

Cadrul de gândire de până acum, dominat de hegemonia americană din anii '90 și 2000, precum și de monopolul cultural și economic occidental, nu mai corespunde pe deplin realităților contemporane. Într-o lume caracterizată de o reechilibrare a centrelor de putere, de o volatilitate geopolitică crescută și de o competiție accentuată între actori statali și non-statali, România nu mai poate continua să-și bazeze strategia externă exclusiv pe aceleași premise intelectuale de odinioară. În plus, ascensiunea, chiar și accidentală, a unor voci interne care contestă orientarea pro-occidentală a țării – promovând, în schimb, o viziune anti-NATO, anti-UE și pro-rusă – ne obligă să ne întrebăm cu mai mare seriozitate care sunt elementele esențiale, intangibile, ale politicii noastre externe și unde, în schimb, trebuie să fim dispuși să reevaluăm, să adaptăm și să inovăm.

În acest sens, volumul invită la o reevaluare a fundamentelor politicii externe și de securitate a României. Dar această reevaluare, așa cum subliniază textele și cum ne îndeamnă autorii lor, nu trebuie să fie confundată cu o reorientare geostrategică majoră. Abandonarea parteneriatului strategic cu Statele Unite, a apartenenței la NATO și UE, sau a orientării pro-occidentale care a stat la baza proiectului nostru democratic postcomunist, ar fi nu doar contraproductivă, ci chiar nocivă pentru securitatea, stabilitatea și prosperitatea viitoare a României. În același timp, simpla menținere a aceleiași linii, fără a ține cont de transformările legate de contextul global și regional, este o formă de închidere a ochilor în fața noilor realități, o formă de inerție ce poate submina eficacitatea și relevanța politicii noastre externe.

Astfel, sunt necesare noi direcții de acțiune și priorități adaptate la provocările momentului. În loc să ne mulțumim cu „mai mult din același lucru”, e timpul să ne întrebăm

dacă modelul de gândire externă, construit în primii ani postcomuniști, mai este adecvat anilor 2020 și 2030. Putem învăța din experiențele altor țări din regiune, precum Polonia, care reușesc să-și ajusteze politicile, mentalitățile strategice și instrumentele diplomatice la noile dinamici europene și globale. Putem și trebuie să ne asigurăm că nu ne limităm la a fi doar simpli beneficiari ai deciziilor luate la Bruxelles sau Washington, ci devenim un actor cu inițiativă, capabil să influențeze agenda și să propună soluții.

Pentru a îndeplini acest obiectiv, avem nevoie de un efort intelectual și instituțional concertat. Avem nevoie, așadar, de debateri adevărate, cu substanță, între experți, decidenți, reprezentanți ai societății civile, mediul academic, mass-media și publicul larg. Este esențial ca această dezbatere să se extindă dincolo de cercurile închise ale diplomației și instituțiilor de politică externă, pentru ca o parte cât mai mare a societății să devină conștientă de provocările și opțiunile pe care le avem înaintea. Doar astfel se poate crea un consens larg și puternic cu privire la marile direcții strategice, la fel cum în anii '90 și 2000 s-a forjat un consens național în jurul integrării europene și euroatlantice.

Această implicare largă și informată a societății nu va spori doar legitimitatea deciziilor de politică externă, ci va contribui direct la creșterea vizibilității României pe plan internațional. O țară care știe ce își dorește, care își formulează cu claritate interesele și prioritizează coerent, care investește în propriile instituții și experți, va reuși să-și facă mai bine auzită vocea în capitalele europene și în marile centre de decizie globală. Avem nevoie de această vizibilitate pentru a ne apăra interesele, a ne consolida alianțele și a ne impune propriile teme în concertul internațional. În lipsa ei, ris-căm să rămânem într-o poziție marginală, reactivă și dependentă de inițiativele altora.

Esența mesajului acestor articole este că avem de înfruntat o nouă eră a politicii internaționale, un „Zeitenwende” care, deși nu cere schimbarea coordonatelor noastre geostrategice de bază, solicită o rearanjare a pieselor pe tabla diplomatică și politică. Acest volum este o ocazie de a lansa o dezbatere de substanță privind politica externă și de securitate. Nu una superficială și strict reactivă, ci una care să se sprijine pe gândire strategică, pe disponibilitatea de a învăța din greșelile trecutului și din exemplele altor state,

precum și pe curajul de a inova și a propune direcții noi, fără a ne trăda esența pro-occidentală și democratică.

O astfel de dezbatere, pe care aceste articole o inițiază, poate deveni piatra de temelie pentru un nou ciclu de politică externă românească, un ciclu care, fără să renunțe la ancorele fundamentale ale orientării noastre strategice pro-occidentale, reușește să fie mai adaptat contextului, mai creativ, mai asumat și mai vizibil atât în interiorul țării, cât și în afară. Suntem, așadar, invitați cu toții – experți, politicieni, jurnaliști, cetățeni – să ne implicăm activ în construirea acestei debateri și în articularea unei viziuni de politică externă care să asigure României un loc stabil, prosper și respectat într-o lume în continuă transformare.

Marius Ghincea
Director Executiv, Quartet Institute
București, 17 decembrie 2024

Oportunități ratate: formatele minilaterale și de ce România eșuează să le folosească¹

de Tudor Dan Ancuța

Începând cu 2015, România a încercat să se poziționeze în fruntea cooperării regionale în Europa de Est prin implicarea sa în două formate minilaterale: București 9 (B9) și Inițiativa celor Trei Mări (3SI). Aceste platforme ar trebui să ofere României un avantaj strategic pentru a influența securitatea regională, dezvoltarea economică și cooperarea politică în interiorul UE și NATO.

Cu toate acestea, în ciuda participării noastre, rezultatele acestor inițiative, mai ales în plan politic, au fost minime. România nu a exploatat încă întregul potențial al acestor platforme, iar rezultatele summiturilor au fost mai degrabă simbolice decât cu impact. A venit timpul ca România să își regândească abordarea și să valorifice mai eficient aceste formate pentru a servi intereselor sale naționale și stabilității generale a regiunii.

Potențialul formatelor minilaterale

Minilateralismul se referă la constituirea unor grupuri de țări care colaborează, în general, pe probleme regionale specifice. Spre deosebire de organizații mai mari, precum Uniunea Europeană sau NATO, care necesită un consens larg și sunt adesea blocate de birocrație și interese divergente, formatele minilaterale precum B9 și 3SI permit un proces decizional mai concentrat și mai agil. Aceste formate se bazează în mare măsură pe summituri ca unealtă politico-diplomatică, în cadrul cărora liderii se întâlnesc periodic pentru a discuta strategii, a lua decizii și a coordona politici.

Formatul București 9 a fost înființat în 2015 de România și Polonia ca răspuns la creșterea amenințărilor la adresa securității din partea Rusiei, în special după anexarea Crimeei în 2014. Acesta include nouă state membre NATO din Europa de Est, cu scopul de a consolida flancul estic al NATO și de a asigura securitatea țărilor membre. Inițiativa celor Trei Mări, lansată de asemenea în 2015, se concentrează pe consolidarea dezvoltării economice prin îmbunătățirea infrastructurii, a energiei și a conectivității digitale

între 12 state membre ale UE situate între Marea Baltică, Marea Adriatică și Marea Neagră.

Aceste platforme sunt concepute pentru a aborda provocări regionale specifice, de la amenințări la adresa securității la disparități economice, și oferă României un loc la masa la care se iau deciziile care afectează viitorul regiunii. Cu toate acestea, în ciuda potențialului, contribuțiile României nu s-au tradus în rezultate substanțiale.

Impact limitat și oportunități ratate

Deși România a fost un participant activ la aceste summituri, rezultate tangibile sunt puține. Numeroasele reuniuni și declarații nu au condus la schimbări politice semnificative sau la proiecte concrete care ar putea consolida poziția României în regiune sau de care cetățenii ar putea beneficia în mod direct. De exemplu, în cazul celor 9 de la București, deși au existat discuții frecvente privind consolidarea prezenței NATO în Europa de Est, implementarea efectivă a unor noi măsuri de securitate sau desfășurări militare în România a fost limitată.

În mod similar, în cadrul Inițiativei celor Trei Mări, România a pledat pentru proiecte de infrastructură precum autostrada Via Carpathia, care vizează conectarea Europei de Nord și de Sud. Cu toate acestea, progresul proiectului este lent, iar impactul inițiativei asupra dezvoltării economice a României rămâne marginal, cât timp România nu reușește să transforme proiectele de pe hârtie în realitate. În timp ce țări precum Polonia au reușit să atragă investiții semnificative și să finalizeze proiecte-cheie de infrastructură, România rămâne în urmă în transformarea angajamentelor în realitate.

Lipsa de impact nu se datorează limitărilor formatelor în sine, ci mai degrabă reflectă modul în care România se implică în cadrul conferințelor. Prea adesea, contribuția noastră se limitează la formalități – participarea la reuniuni la nivel înalt, semnarea de declarații și

¹ Publicat în Libertatea, 8 octombrie 2024: <https://www.libertatea.ro/opinii/opportunitati-ratate-formatele-minilaterale-si-de-ce-romania-esueaza-sa-le-foloseasca-5038480>

asumarea de angajamente generale – fără o strategie clară de transformare a oportunităților în câștiguri concrete pentru România.

De ce nu a reușit România să câștige suficient de mult?

Există patru motive principale pentru care România nu a reușit să profite la maximum de implicarea sa în aceste formate minilaterale.

- **Primul** ține de lipsa unei viziuni strategice: angajamentului României în B9 și 3SI îi lipsește o strategie coerentă, pe termen lung, cât și voința pe termen scurt. Deși liderii noștri participă la summituri și fac declarații, nu există o foaie de parcurs clară pentru ceea ce dorim să realizăm prin intermediul acestor platforme, iar proiectele începute, care au termene prestabilite, se înfruntă cu decalaje cauzate fie din lipsă de implicare politică fie pe motive birocratice. Această lipsă de viziune are ca rezultat o participare ad-hoc, fără obiective precise, reducând influența noastră în procesele decizionale.
- **Al doilea** motiv ține de resurse și angajament limitate. Participarea efectivă la aceste formate necesită nu doar o prezență diplomatică, ci și resurse și angajament pentru a da curs proiectelor și inițiativelor. România nu a angajat niciodată suficiente resurse financiare și politice pentru a promova proiecte-cheie în cadrul 3SI sau pentru a influența politicile de securitate în B9. Limitările au apărut și din cauza faptului că sistemul politic din România se dezvoltă exclusiv într-o logică de termen scurt.
- **Al treilea** motiv ține de natura aparatului diplomatic al României, care trebuie să fie mai proactiv și mai coordonat în abordarea sa față de aceste platforme. Este nevoie de o strategie specifică care să alinieze eforturile diferitelor ministere și agenții pentru a se asigura că pozițiile și propunerile României sunt bine pregătite, coordonate și comunicate eficient. Vorbim despre o lipsă de coordonare și capacitate instituțională care limitează ce poate obține diplomația românească.
- În final, **al patrulea** motiv principal ține de faptul că statul român pune deseori accentul pe formă în detrimentul substanței. De prea multe ori, participarea României la aceste summituri se rezumă la prezență și mai puțin la a aduce contribuții substanțiale. Deși acest tip de diplomație este un instrument important, nu ar trebui să se limiteze la fotografii și declarații oficiale. Este componenta unei probleme mai generale a politicii externe românești, care pare slab pregătită. Rareori vedem de la București propuneri și inițiative concrete, bine conturate intelectual, care să contribuie la dezbaterile importante din regiune.

Deși spunem că vrem de fim furnizori de soluții pentru problemele regionale, în practică suntem doar „beneficiarii” ideilor și inițiativelor gândite și promovate de alții.

Ce trebuie să se schimbe?

Pentru ca România să utilizeze eficient Inițiativa București 9 și Inițiativa celor Trei Mări, dar și alte formate în care poate va activa în viitor, este necesară o schimbare fundamentală de abordare. Cele mai notabile elemente care trebuie regândite:

- **Elaborarea unor strategii clare.** România are nevoie de o abordare cuprinzătoare pentru fiecare format care să contureze obiectivele, prioritățile și etapele necesare pentru atingerea țințelor. Strategia ar trebui să fie elaborată în consultare cu părțile relevante, de la ministere și alți actori guvernamentali, mediul de afaceri până la societatea civilă, pentru a se asigura că reflectă interesele și capacitățile naționale, iar în situația unde capacitatea statului de a implementa proiecte este afectată, acest lucru să poată fi abordat din timp.
- **Creșterea alocării de resurse.** Pentru a fi un lider în aceste formate, România trebuie să investească mai multe resurse în domenii-cheie și să reducă din puterea de blocaj discreționară din diversele procese prin care trec propunerile, cum ar fi proiectele de infrastructură din cadrul 3SI și inițiativele de apărare din cadrul B9.
- **Consolidarea capacității diplomatice.** Corpul diplomatic al României ar trebui să fie împuternicit să se angajeze mai eficient în aceste formate, diplomații să nu rămână doar la stadiu de executanți, ci să li se ofere posibilitatea de a se implica direct. Asta implică o schimbare de organizare și de cultură instituțională, care să permită diplomaților să vină cu propuneri și idei fără a fi sancționați pentru că sunt proactivi și au inițiativă. În alte cuvinte, Ministerul de Externe ar trebui să dea mână liberă diplomaților, dar în același timp să le ofere și resursele de pregătire și formare de care au nevoie pentru a putea avea contribuții adecvate.
- Un ultim punct este legat de **nevoia de valorificare a alianțelor regionale.** România ar trebui să colaboreze mai strâns cu alți membri influenți ai acestor formate, cum ar fi Polonia și statele baltice, pentru a construi coaliții în jurul unor interese comune. Acest lucru ar putea spori puterea de negociere a României în cadrul întâlnirilor și ar trebui să contribuie la promovarea proiectelor comune în beneficiul regiunii. Fie că vorbim de posturi de conducere în cadrul UE sau NATO sau de interese strategico-economice precum aderarea la spațiul Schengen, toate aceste obiective sunt mai ușor de atins, dacă în spatele României se afla o largă coaliție.

Ce am câștiga?

Dacă România își poate schimba abordarea și poate utiliza mai eficient formatele minilaterale, beneficiile pot fi semnificative. Prin intermediul Inițiativei București 9, România poate juca un rol din ce în ce mai mare în conturarea strategiei NATO în Europa de Est, chiar și în perioada post-război.

În cadrul Inițiativei celor Trei Mări, proiectele precum Via Carpathia ar putea fi o gură de aer atunci când vor fi finalizate. Însă tocmai aici este problema, ele nu vor putea fi finalizate la timp, termenul inițial fiind 2026, în prezent extins până în 2030, ceea ce aduce cu sine o creștere a neîncrederii investitorilor străini și autohtoni.

Într-un peisaj geopolitic în schimbare, România nu-și poate permite să scape din mână oportunitățile. A venit timpul ca formatele minilaterale să funcționeze pentru România, nu doar pentru liderii politici autohtoni, transformând angajamentul diplomatic în beneficii reale și tangibile pentru țară și pentru regiune în ansamblu. De asemenea, este timpul ca România să se ridice la nivelul aspirațiilor sale de lider regional.

Despre politica externă care se face cu voce tare. România într-o posibilă eră Trump 2.0¹

de Daniela Burciu

Acum câteva săptămâni am stat de vorbă cu unul dintre, probabil, pușinii admiratori rămași ai președintelui Klaus Iohannis (colegii de partid nu se pun). Era un taximetrist din București, care mă ducea seara acasă și care m-a întrebat dacă țin cu vreun partid și cu cine am de gând să votez la alegerile prezidențiale.

I-am răspuns că nu știu, că pe măsură ce înaintez în vârstă devine din ce în ce mai greu să pun ștampila pe buletin fără să nu mă simt dezamăgită de opțiunile politice și de mine însămi în aproape egală măsură. Când i-am spus că agenda externă a viitorului președinte e un criteriu eliminativ pentru mine, interlocutorul meu s-a însuflețit spunându-mi:

„Domnișoară, măcar de asta nu puteți să vă plângeți. Trebuie să recunoașteți că altfel ne privește lumea la Bruxelles, la Washington, de când a preluat Iohannis. Iohannis, Aurescu, Geoană... ați văzut imaginile cu Iohannis când am găzduit reuniunea NATO? Măcar ei au fost profesioniști și ne-au reprezentat interesele”.

Are dreptate oare? Un lucru este clar totuși – oricine va ajunge la Cotroceni își va exercita mandatul într-o perioadă marcată de instabilitate la nivel global, în care ordinea internațională post-Război Rece se află sub semnul întrebării și în care democrația așa cum o știm este supusă presiunilor interne și externe deopotrivă. Pe acest fond, prioritățile și acțiunile de politică externă ale viitorului șef al statului pot influența decisiv traiectoria politico-economică a României – mai mult decât până acum.

Politica externă a României

Secțiunea de politică externă de pe site-ul președinției menționează încă din introducere că aceasta „se reflectă asupra societății per ansamblu”². Deși firească, percep într-o anumită măsură această sintagmă ca pe o transpunere politică a întrebării ce a fost mai întâi – oul sau găina?

Se reflectă politica externă asupra societății sau este, de fapt, o reflexie a acesteia – cu toate calitățile și defectele ei?

Dincolo de întrebările filozofice, limitările politicii externe românești sunt mai mult sau mai puțin evidente. Pe de-o parte, suntem un partener internațional de dialog predictibil, aliniat rezonabil la agenda NATO și UE, ferm angajat în relația cu SUA. Pe de altă parte, lista restanțelor – în special a celor legate de beneficiile concrete pentru cetățeni – este lungă. De la joaca de-a spațiul Schengen la lipsa calificării până acum în programul Visa Waiver, până la obținerea unui portofoliu european cu o putere decizională restrânsă³.

Teoretic, România își dorește să fie un actor regional relevant, cu o opinie care să cântărească semnificativ în deciziile care privesc vecinătatea, însă ambițiile și eforturile sale diplomatice sunt modeste, excesiv concentrate pe poziția strategică și pe victorii restrânse, cele mai multe rezultate în mare parte din simplul fapt că ne-a venit rândul – fie că e vorba de rotative ori de respectarea reprezentării geografice pentru numirea în funcții internaționale.

Sprijinul pentru Ucraina. De ce poziția strategică și poziționarea strategică nu înseamnă același lucru

Relația postsovietică dintre București și Kiev a fost îndeosebi marcată de situația minorității române din Ucraina, un impediment major în consolidarea relației bilaterale. Însă momentul critic al invaziei la scară largă de către Rusia a oferit șansa unei schimbări de paradigmă, atât în relația cu Ucraina, cât și în ceea ce privește profilul României la nivel internațional.

Desigur, România a condamnat ferm agresiunea rusă și nu s-a opus acordării de sprijin militar din partea NATO sau UE, însă s-a remarcat printr-o poziționare aparte. A declarat public că oferă ajutor Ucrainei, doar că nu va spune cum, până nu se încheie războiul.

„Sunteți o democrație, nu-i așa?”, l-a întrebat un jurnalist BBC pe ministrul de externe de la acel moment, Bogdan Aurescu, înainte să-l preseze despre poziția țării sale, incompatibilă cu principiul transparenței în cheltuirea banilor

¹ Publicat în Libertatea, 10 octombrie 2024: <https://www.libertatea.ro/opinii/despre-politica-externa-care-se-face-cu-voce-tare-romania-intr-o-posibila-era-trump-2-0-5040173>

² <https://www.presidency.ro/en/commitments/foreign-policy>

³ <https://www.politico.eu/article/eu-power-structure-ursula-von-der-leyen-team/>

publici. Răspunsul a fost unul lipsit de argumente, „pentru că aceasta este politica guvernului meu”, urmat de o serie de „nu comentez”.

Spre deosebire de noi, Polonia a lăsat deoparte (cel puțin pentru o perioadă) diferendele istorice cu Ucraina și a acționat în sprijinul vecinei sale, reușind, prin exemplul de solidaritate și prin ample acțiuni diplomatice, să își șteargă reputația de copil obraznic, antidemocratic al Europei, și să aducă în centrul atenției internaționale lideri polonezi precum actualul ministru de externe Radosław Sikorski sau primarul Varșoviei, Rafał Trzaskowski.

Exemplul Poloniei evidențiază că nu este suficient să ai o poziție strategică, dacă nu te poziționezi strategic, pentru a-ți maximiza beneficiile în contextul dat – pe scurt, dacă nu iei deciziile potrivite în momentele potrivite. România a pierdut această oportunitate, alegând calea ținării sprijinului pentru Ucraina „la secret”, în detrimentul unei poziționări ferme și transparente, de suport pentru statul agresat. Oricum nu și-ar fi făcut nimeni iluzii despre capabilitățile militare ale României, astfel că orice ajutor pe această linie venit de la București, oricât de mic, ar fi fost apreciat la nivel internațional.

Relația bilaterală cu Ucraina a evoluat pozitiv în ultimii doi ani, una dintre cele mai importante victorii ale Bucureștiului fiind eliminarea recunoașterii limbii moldovenești, dar și semnarea Acordului privind cooperarea în domeniul securității⁴. În ciuda ezitărilor de la începutul războiului, am făcut pași semnificativi în direcția cea bună, așteptată de partenerii noștri internaționali.

Dosarul ucrainean nu este singura provocare din viitorul mandat prezidențial.

Cursa pentru Casa Albă. Momentul Kamalei

Într-un an electoral în care mai bine de jumătate din populația adultă a globului este așteptată la urne⁵, cele mai importante alegeri pentru viitorul politicii globale sunt cele din Statele Unite ale Americii.

În ciuda ascensiunii în popularitate a vicepreședintelui Kamala Harris, sondajele de opinie relevă o cursă strânsă⁶; în mare parte imunizați la derapajele lui Donald Trump⁷ și la pericolul pe care acesta îl reprezintă pentru democrație, puțini dintre conservatorii americani par dispuși să voteze împotriva candidatului republican, în timp ce susținătorii

fervenți ai fostului președinte îi rămân loiali, chiar și după prestația dezastruoasă din dezbaterile cu Harris⁸. Până la aflarea rezultatelor, nu putem răsufla ușurați că Trump este o figură politică de domeniul trecutului.

Astfel, trebuie să ne întrebăm – ce ar însemna o potențială revenire a lui Trump la Casa Albă pentru România?

România în scenariul Trump 2.0

Un Trump reinstalat la putere, de această dată înconjurat de loialiști cu o agendă politică extremistă (vezi Project 2025⁹), va încerca să împingă și mai mult sistemul relațiilor internaționale înspre o logică tranzacțională, sub egida planului său de „diplomație dură”¹⁰, cu impact inclusiv asupra dosarelor de interes pentru guvernul de la București.

Admirația lui Trump pentru Putin și dezinteresul vădit pentru soarta Ucrainei vor influența eventualele negocieri de pace dintre Rusia și Ucraina, poziția fostului președinte fiind cel mai probabil cea a sistării ajutorului militar pentru guvernul de la Kiev și forțarea acestuia să accepte oferta Moscovei, respectiv cedarea unei părți semnificative din teritoriu; întrebarea aici fiind cât de mult în plus față de zonele deja ocupate, deci cât de aproape se va afla Rusia față de România după încheierea războiului. În același registru, cooperarea pe linia NATO este și ea în pericol, având în vedere că întregul rol al SUA în Alianță se află sub semnul întrebării – Trump a iterat că apărarea statelor membre în fața unui atac va depinde de contribuția acestora.

Chiar dacă această amenințare nu ne mai privește direct, relativizarea de către cel mai puternic membru NATO a clauzei de apărare comună ar trebui să pună în gardă autoritățile de la București. Securitatea de la Marea Neagră, influențată de Ankara, ar putea fi externalizată de facto lui Recep Erdogan, în contextul legăturii strânse cu fostul președinte american.

Mai sunt și chestiuni ce țin de politica de vecinătate precum viitorul Republicii Moldova în eventualitatea unei extinderi teritoriale a Rusiei în Ucraina sau felul în care va înclina o nouă administrație Trump balanța de putere din Balcanii de Vest.

Este de așteptat, de asemenea, ca o potențială victorie a lui Trump să impulsioneze suveraniștii europeni, inclusiv pe cei din România, iar acest lucru se întâmplă pe fondul unui proces de degradare democratică deja în curs.

⁴ <https://www.presidency.ro/ro/media/acord-privind-cooperarea-in-domeniul-securitatii-intre-romania-si-ucraina1720705732>

⁵ https://www.consilium.europa.eu/media/69285/forward-look-2024_10-january-2024_web.pdf

⁶ <https://www.nytimes.com/interactive/2024/us/elections/polls-president.html>

⁷ <https://www.newsweek.com/donald-trump-poll-conservative-voters-1926895>

⁸ <https://www.reuters.com/world/us/harris-builds-lead-over-trump-voters-see-her-debate-winner-reutersipsos-poll-2024-09-12/>

⁹ <https://www.project2025.org/>

¹⁰ <https://english.elpais.com/usa/elections/2024-05-13/america-first-a-think-tanks-foreign-policy-for-trumps-second-term.html>

Lecția învățată a primului mandat Trump va determina Uniunea Europeană să se distanțeze și mai mult de deciziile și retorica de la Washington, optând pentru calea autonomiei strategice și continuarea implementării unei politici bazate pe valori europene. Agendă la care trebuie să ne aliniem.

Viitorul președinte

Pe acest fond, România nu își permite să acomodeze un președinte lipsit de viziune, și mai ales, lipsit de fermitate pe linia politicii externe. Nu este suficient doar că România ocupă o poziție strategică, că este stat membru UE sau că se află sub umbrela NATO. Pentru a asigura rolul României de actor regional relevant în perioada de instabilitate care urmează, indiferent de rezultatul alegerilor din SUA, viitorul președinte nu poate să acționeze cu aceeași timiditate care a definit politica externă a ultimelor decenii.

Mijloacele limitate ale României nu trebuie să reprezinte o sentință la ambiții limitate. State similare au demonstrat că este posibil, însă doar cu inteligență și implicare, două elemente care nu trebuie să lipsească din caracterul viitorului președinte, indiferent cine va fi.

La finalul discuției purtate cu șoferul de taxi, i-am spus că reținerea României de a sprijini mai ferm Ucraina, în special în prima parte a invaziei, și echilibristica politică nefondată în care s-a angajat pe fundalul unui moment istoric de asemenea gravitate reprezintă o abordare cel puțin criticabilă din punctul meu de vedere.

– „Dar am făcut, domnișoară, și la început am făcut, dar nu am vrut să spunem”.

– „Păi și de ce nu am vrut să spunem?”

– „Eh, lucrurile se fac, se spun... mai așa... mai încet” (îmi face semnul unui fermoar tras peste buze, și în mod bizar îmi aduce aminte de momentul lui Aurescu de la BBC).

– „Nu sunt de acord”, i-am răspuns. „Politica externă se face cu voce tare”.

Am închis portiera și am ajuns acasă; nu am avut timpul necesar să îi explic ce am vrut să spun și nici să înțeleg mai bine punctul lui de vedere. Poate am reușit totuși să explic aici.

Autoritățile române ratează explicarea în detaliu a importanței Ucrainei pentru securitatea țării¹

de Teodor Lucian Moga

Sistemul de formulare a politicilor în domeniul afacerilor externe, ca și în cel al securității și apărării naționale, este în general unul opac chiar și în familia statelor democratice. Chiar și așa, unele sisteme pot fi mai opace decât altele. Cel românesc pare să atingă nivelul de opacitate 2.0. Se pot găsi argumente destule dacă această abordare este una benefică sau nu. Opiniile sunt și aici împărțite.

De pildă, odată cu invazia Ucrainei de către Federația Rusă, România a decis să secretizeze sprijinul militar oferit Ucrainei. Acest mod silențios de a acționa poate fi însă doar parțial înțeles. Pe de o parte, pot fi invocate motive ce țin de „liniștea” operațională.

Cu alte cuvinte, autoritățile române evită astfel lupa critică a contestatarilor sprijinului militar pentru Ucraina din interiorul și din afara țării care pot influența în mod negativ sau tergiversa organizarea asistenței militare.

Din perspectiva eficienței, s-ar putea ca, până la urmă, această discreție să se dovedească una adecvată. Pe de altă parte, așa cum argumentam într-un articol anterior², abordarea silențioasă la nivel de comunicare strategică vine în contrast cu stilul celorlalte state de pe flancul estic al UE și NATO. Acestea au fost mult mai generoase în a-și dezvălui contribuțiile la asistența militară pentru Ucraina, oferindu-le cetățenilor nu doar explicații legitime într-un sistem democratic, ci și ancure discursive care să le permită să înțeleagă mai bine importanța sprijinului militar pentru Ucraina și, de ce nu, să se poziționeze de partea politicii respective în dezbaterile publice care au loc.

O asemenea tăcere este, totodată, în antiteză cu aspirațiile României de actor relevant, cu statut regional vizibil, ce este validat și la nivel de percepție publică internă și externă. Sau cu discursul oficial despre România ca „furnizor de securitate în regiune”, de care politicienii noștri par foarte atașați. Cum România probabil oferă deja

sprijin militar Ucrainei încă de la începutul războiului (și menționez aici „probabil” din lipsa informațiilor oficiale) culminând, de curând, cu decizia importantă și asumată public, de trimitere Ucrainei a unui sistem de apărare antiaeriană și antirachetă Patriot, observăm aici o inconsecvență, poate chiar o disonanță comunicațională între imboldul de a secretiza (mai tot timpul) și nevoia de a transparentiza (uneori) acțiunea guvernamentală în domeniu.

Se poate argumenta că, în condițiile derulării unui război de o intensitate mare la frontiera noastră de nord și de est, asemenea acțiuni de sprijin militar ar trebui făcute discret, chiar tacit³. Într-adevăr, suntem în proximitatea unei zone de conflict major, cu o miză uriașă și repercusiuni însemnate asupra ordinii regionale, posibil internaționale. Important este – ar sugera partizanii acestei linii – să știe cine trebuie să știe, iar autoritățile de la Kiev au dat numeroase semnale că știu și apreciază ceea ce face România. La fel și aliații, și partenerii noștri din NATO și UE.

Însă linia silențioasă și opacă are și vulnerabilități. Captive acestei abordări autoimpuse, autoritățile române ratează explicarea în detaliu a importanței Ucrainei pentru securitatea noastră sau tratează acest subiect într-o manieră austeră, limitată. Comunicarea internă către populație și cea externă, în relația cu partenerii și publicul internațional, a fost una modestă, în timp ce canalele de transmitere a informațiilor oficiale au fost deseori seci.

Susținerea Ucrainei de către România este lipsită de echi-voc, dar și de vigoare, de parcă preocuparea numărul 1 a decidenților a fost ca România să nu fie cumva listată printre „ulii” anti-Moscova din NATO și UE (așa cum sunt percepute, de exemplu, statele baltice sau Polonia). Au reușit, dar nu este deloc clar dacă le folosește – și ne folosește – la ceva.

1 Publicat în Libertatea, 16 octombrie 2024: <https://www.libertatea.ro/opinii/autoritatile-romane-rateaza-explicarea-in-detaliu-a-importantei-ucrainei-pentru-securitatea-tarii-5048615>

2 <https://www.libertatea.ro/opinii/desi-suntem-o-tara-medie-romania-se-comporta-ca-o-putere-mica-de-ce-4543463>

3 <https://www.euractiv.ro/politic-intern/iohannis-romania-nu-va-fi-mai-transparenta-in-privinta-ajutorului-militar-pentru-ucraina-66275>

Comunicarea constantă a importanței geostrategice a existenței statului ucrainean în vecinătatea de nord-est a României, a menținerii suveranității sale și a preservării integrității sale teritoriale – între Federația Rusă, Republica Moldova, România și ceilalți vecini ai săi – ar trebui să fie o preocupare de prim-plan pentru autoritățile române. Mai ales că România este în vecinătatea unei zone de contes-tare, la granița dintre lumea euroatlantică și cea rusă, care probabil va dăinui și în anii următori. Recunoaștem Ucraina, recunoaștem Republica Moldova în granițele exis-tente, iar ultimul lucru pe care ni l-am putea dori ar fi ca ele să fie schimbate în vreun fel de Rusia.

Din această perspectivă, autoritățile române s-ar putea gândi la o revizuire a comunicării strategice, solicitând în mai mică măsură aptitudinile hermeneutice ale opiniei publice și acordând mai multă atenție comunicării institu-ționale, spre a o face mai transparentă⁴, mai prezentă în dezbaterea publică. Spre exemplu, o eventuală revizuire ar putea include relația dintre Administrația Prezidențială, ministrii și ministerele de resort (de Externe și al Apărării, cu precădere) și noțiunea de „secret”⁵, între ceea ce ar trebui să știm și zona aceea cu lucruri pe care nu e voie să le știm.

O strategie de comunicare coerentă și dinamică – una pe care autoritățile să și-o construiască atent, chiar cu sprijinul unor specialiști în domeniu – ar spori, la nivel extern, vizibilitatea României în cadrul alianțelor și parteneriatelor din care face parte. Ar contribui la întărirea flancul estic al UE și NATO, contracarând atât cât se poate dezinformarea și amenințările hibride lansate de Federația Rusă. Ar putea stimula interacțiunea cu publicul din România (re)expli-când relevanța organizațiilor de securitate în care partici-păm – să nu uităm că în arenă vin, an de an, generații care nu au participat și nu au asistat la dezbaterile din anii 1990-2000, când s-a vorbit pe larg despre importanța NATO sau UE.

Nu în ultimul rând, guvernul și ceilalți factori decizionali ar putea beneficia mai mult de acele energii societale care, odată incluse în formularea agendei de politică externă, pot contribui la apropierea dintre autoritate și cetățean și pot îmbunătăți legitimitatea autorităților, atât de impor-tantă în funcționarea statului. De exemplu, sprijinul popu-lației și al diverselor ONG-uri pentru refugiații ucraineni, vizibil mai ales în primele luni ale războiului, reprezintă o astfel de oportunitate pe care relația autoritate-cetățean se poate construi. Dar insuficienta comunicare dinspre au-torități către populație fragilizează această relație, lasă loc frustrărilor sau indiferenței, poate duce la apariția în

spațiul informațional a unor goluri care sunt mai apoi spe-culate de canalele de dezinformare antioccidentală și antiucraineană.

Apropiatele alegeri prezidențiale și parlamentare vor duce la învestirea unui nou președinte și a unui nou guvern, care vor prelua ceea ce trebuie continuat și vor introduce elementele noi pe care le consideră necesare, în mediul de securitate atât de volatil din regiunea noastră. Poate că noile autorități vor examina și procesul de elaborare și comunicare a politicilor în domeniile relațiilor externe, de securitate și apărare. Și nu doar pentru a da dovadă de bunăvoință în relația cu societatea civilă, ci pentru că vor dori ca ele să aibă mai multă susținere și mai mult succes.

Din exterior, ai adesea senzația că sunt prea multe centre decizionale în politica externă și de securitate, pentru o țară de dimensiuni precum cele ale României. Probabil ele sunt câte trebuie să fie, doar că par să nu comunice prea bine între ele, iar uneori se mai și contrazic. Sau cel puțin așa se vede de afară. Coabitarea președinte-guvern (și nu discutăm aici de culorile politice) nu e simplă nicăieri în lumea democratică, însă nu poți avea un leadership efica-ce în lipsa unui proces decizional fluid. Am putea specula că și prietenii, și partenerii noștri ar fi încântați să înțelea-gă cine de ce se ocupă, când și cum. Dar și mai încântați ar fi cetățenii, inclusiv intelectualii („specia care se plân-ge”, stă departe de guvernare și o critică mereu).

Astfel, autoritățile ar putea clarifica limitele între respon-sabilitățile Administrației Prezidențiale și cele ale Ministerului de Externe, rolurile înalților funcționari pu-blici în procesul de elaborare a politicilor în afacerile ex-terne și, nu în ultimul rând, s-ar putea uita mai atent la modul în care raportul politician-tehnocrat⁶ afectează acest proces.

În trecut, acest lucru a lăsat loc de contestare, de exem-pu, când președinția și guvernul erau în contradicție. Să luăm în considerare, de pildă, disputa din iunie 2006 dintre președintele Băsescu și premierul Tăriceanu, în urma cererii celui din urmă de a fi retrase trupele româ-nești din Irak⁷, și disputa din iunie 2012⁸ dintre președin-tele Băsescu și premierul Ponta privind reprezentarea României la cel mai înalt nivel la Consiliul European. Chiar dacă ultima dintre spețe a fost tranșată în cele din urmă prin decizia Curții Constituționale⁹, acest conflict juridic a semnalat potențialul de apariție a unor tensiuni ce pot brui lanțul decizional, precum și capacitatea de comunicare strategică. Mesaje transmise de președin-te și de prim-ministru trebuie coordonate până la cele

⁴ <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/diplomatia-romaniei-in-vremuri-de-razboi-cine-2296217.html>

⁵ <https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/schimbare-la-varful-ministerului-de-externe--355972.html>

⁶ <https://rtsa.ro/tras/index.php/tras/article/download/431/421>

⁷ https://www.bbc.co.uk/romanian/news/story/2006/06/printable/060630_csat_respingere.shtml

⁸ <https://adevarul.ro/politica/disputa-dintre-palate-bruiaza-relatia-cu-ce-1244706.html>

⁹ https://www.juridice.ro/638526/ccr-a-stabilit-inca-din-2012-cine-participa-la-reuniunile-consiliului-european.html#_ftn4

mai mici detalii pentru a nu lăsa loc de interpretări, așa cum s-a petrecut după anunțul din luna mai 2024 despre perspectiva de a înzestra armata ucraineană cu un sistem Patriot¹⁰.

Noul președinte al României și viitorul guvern și-ar putea propune un nou stil de a dialoga cu societatea, inclusiv o resetare a abordării de până acum la nivel de comunicare strategică și transparență. Un astfel de demers ar putea fi instituționalizat din 2025 încolo, cu o participare largă a actorilor politici relevanți (partide politice, mediul academic, comunitatea de experți și think-tank-uri, mass-media, reprezentanți ai societății civile, etc.) și, desigur, cu renunțarea la discursul unidirecțional care se apropie uneori de monolog. Orașele ce găzduiesc principalele centre universitare ale țării sunt primele care-mi vin în minte pentru organizarea de dezbateri.

Toate aceste preocupări sunt relevante în contextul de securitate volatil pe care îl traversăm. Într-o democrație, convingerea că formularea politicii externe se poate realiza prin mecanisme de decizie discrete, că poate fi ținută *à la longue* departe de vizorul concetățenilor este fragilă și ar putea avea efect de bumerang, mai ales dacă problemele de securitate persistă.

¹⁰ <https://hotnews.ro/va-trimite-romnia-un-sistem-patriot-n-ucraina-ciolacu-ministrul-apararii-are-retineri-mari-911804>

Rolul României în UE – pe steroizi sau la dietă? Teme, priorități și așteptări de la politica externă a României pentru următorii 5 ani¹

de Miruna Butnaru-Troncotă

În actualul context geostrategic la nivel global, dar mai ales în contextul regional al vecinătății de foc a României, consider că temele de politică externă ar trebui să fie absolut esențiale pe agenda electorală a candidaților la președinție de la finalul lui 2024. Cu toate acestea, deși retoric e mereu răsfățată, observ că la nivel de substanță și profunzime a discursului candidaților la președinție, politica externă rămâne un fel de cenușăreasă, iar acest aspect este mult mai problematic acum decât era acum 5 ani.

Desigur, putem observa că sunt reiterate pe bandă rulantă în discursul public refrenele ce susțin că „România e importantă în flancul estic NATO”, că „România e a 6-a putere de vot în UE – ca populație cel puțin”, că „România va intra și terestru în Schengen”, că „România sprijină Ucraina în război”, că „România sprijină aderarea Republicii Moldova la UE”, că „România sprijină aderarea Balcanilor de Vest” și tot așa.

Dar concret nu auzim nici o viziune strategică solidă și, mai ales, nici un plan de acțiune legat de cum să construim alianțe favorabile într-un Consiliu European ce riscă să devină tot mai divizat, cum ne vom raporta la SUA în cazul în care Trump câștigă alegerile sau ce facem mai exact pentru a menține statele din vecinătate aflate sub atacul hibrid al Moscovei – mai ales Republica Moldova și Serbia – pe traiectoria integrării europene.

În acest context, consider că este o nevoie stringentă în următorii ani de creștere a vizibilității pozițiilor de politică externă ale Bucureștiului, precum și a ambițiilor în raport cu ponderea politică a țării în UE.

Discuția este una importantă mai ales în această perioadă electorală, având în vedere atribuțiile importante de politică externă ale României deținute de funcția președintelui. Voi detalia în cele ce urmează de ce temele geostrategice și cele legate de viitorul UE și NATO ar trebui să aibă o pondere mult mai mare în discursul electoral al candidaților la alegerile prezidențiale din România.

Necesitatea unei politici externe vizibile și ambițioase

La o radiografie mai atentă a ultimului deceniu, putem observa că România a performat incomparabil mai slab în Uniunea Europeană decât în NATO, unde am reușit să ne evidențiem printr-o serie de acțiuni de leadership regional cu vizibilitate și însemnătate, cum ar fi inițiativa regională B9 la Flancul Estic la Marea Neagră sau cea mai recentă inițiativă concretizată după summitul de la Washington din această vară de preluare de către România ca națiune-lider a unei structuri de comandă-control a Forțelor pentru Operații Speciale (FOS) ale NATO² pentru regiunea Mării Negre.

Dar în cadrul UE, forța de negociere și inițiativă a României a rămas cel puțin timidă – cu excepția poate doar a momentului Președinției Consiliului UE din 2019 (și acesta destul de controversat), când am reușit să dăm o anume tracțiune pozițiilor noastre pe agenda europeană. Acest lucru este mai periculos acum, când avem război la granițele României, UE și NATO, decât în trecut și se datorează, printre altele, insuficientelor eforturi de construcție a unor alianțe pentru susținerea unor proiecte regionale românești solide promovate la nivelul UE.

Nu cred că putem vorbi chiar de o irelevanță politică a României la Bruxelles, cum susțin unii analiști prăpăstioși, cât mai degrabă de o prea accentuată *discreție* a pozițiilor de politică externă ale Bucureștiului în raport cu ponderea politică a țării noastre în UE.

Iar acest lucru a devenit cel mai vizibil după începerea războiului pe scară largă din Ucraina după februarie 2022, când acțiunile ferme ale României de sprijinire a Ucrainei au rămas mai degrabă secrete bine păzite sau sugestii aruncate în comunicate de presă decât angajamente vizibile și de impact ale rolului regional relevant jucat de țara noastră.

¹ Publicat în Libertatea, 17 octombrie 2024: <https://www.libertatea.ro/opinii/rolul-romaniei-in-ue-pe-steroidi-sau-la-dieta-teme-prioritati-si-asteptari-de-la-politica-externa-a-romaniei-pentru-urmatorii-5-ani-5049633>

² <https://www.b1tv.ro/politica/romania-si-bulgaria-vor-sa-activeze-noul-comandament-nato-de-forte-speciale-pentru-marea-neagra-creat-pe-fondul-agresiunii-militare-a-rusiei-impotriva-ucrainei-1506615.html>

E nevoie de mai mult accent pus pe planurile de politică externă ale viitorului președinte al României și pentru că, actualmente, la aceste presiuni de securitate se mai adaugă și așteptările mai mari de la anvergura proiectelor de politică externă ale României atât de la statele candidate la UE din vecinătate, cât și de la anumite state membre influente la nivelul UE. Cu atât mai mult cu cât din ianuarie 2025, Polonia, partenerul strategic al României pe flancul estic, va începe președinția rotativă a Consiliului UE – sub noua conducere instituțională a UE.

Urmează alegerile prezidențiale, iar subiectele de politică externă momentan nu sunt prezente în campania electorală a actualilor candidați, decât marginal. Totuși, să nu uităm că președintele României este comandantul forțelor armate și îndeplinește funcția de președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării (CSAT). De asemenea, conform articolului 91 din Constituția României, președintele, la propunerea Guvernului, acreditează și recheamă reprezentanții diplomați ai României și aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

La nivelul UE, președintele reprezintă România la Consiliul European – principalul for de decizie politică a direcțiilor strategice în care merge UE. Din acest punct de vedere, orice discuție despre creșterea influenței României în UE trebuie să includă și profilul de negociator al viitorului președinte/ președintă al/a României la deciziile cruciale cu care se va confrunta UE în perioada 2025-2029.

Prioritățile UE pe următorii 5 ani – apărare și iar apărare

În documentul strategic intitulat aproape hamletian Alegerea Europei³ sunt expuse „orientările politice ale următoarei Comisii Europene 2024-2029, prezentate de Ursula von der Leyen, în fața Parlamentului European (PE) în iulie 2024; aceasta se axează pe 7 direcții de acțiune. Domeniul apărării poate fi considerat un ax central al următorilor ani în viziunea noii Comisii. Dintre cele 7 direcții de acțiune, 4 au legături directe cu domeniul politicii externe și cu domeniul securității. Trebuie adăugat și că multe din punctele atinse de von der Leyen au fost incluse și în *Raportul Draghi* privind competitivitatea, lansat public în septembrie 2024.

În ceea ce privește apărarea și securitatea europeană, în contextul amenințărilor globale în creștere, von der Leyen pledează pentru construirea unei veritabile Uniuni a Apărării. Această inițiativă va fi, desigur, complementară NATO, fără planuri pentru o „armată europeană”, cum în mod eronat e prezentată public.

Statele membre își vor păstra întreaga responsabilitate pentru forțele lor armate ca și până acum. Acest lucru se confirmă și formal, așa cum am putut observa după lansarea propunerii de colegiu al Comisarilor din 17 septembrie 2024, prin crearea funcției noi de *Comisar pentru Apărare și Spațiu*, ce revine unui stat baltic cheie în actualul context al invaziei Rusiei în Ucraina (lui Andrius Kubilius din Lituania).

Înaltul Reprezentant/vicepreședintele Comisiei (unde a fost propusă încă din vară prim-ministra Estoniei Kaya Kallas – tot din prisma poziției geostrategice) și cu nou-creatul comisar pentru apărare și spațiu au fost însărcinați să elaboreze o *Cartă albă privind viitorul apărării europene* în primele 100 de zile ale mandatului.

Aceste numiri sunt o veste foarte bună și pentru Ucraina, deoarece aceste două portofolii geopolitice esențiale vor fi deținute de susținători convinși ai Ucrainei și ai drumului acesteia spre integrarea europeană, element important și pentru Republica Moldova.

În plus, von der Leyen prevede o abordare mai fermă în combaterea criminalității organizate și a terorismului, inclusiv prin consolidarea Europol. Această poziție va supraveghea domenii critice precum investițiile în apărare, industria, achizițiile publice, cercetarea și inovarea, consolidând în continuare cadrul de apărare al Europei.

În cazul domeniului crucial al politicii externe și al rolului global al UE în contextul geopolitic actual, von der Leyen prioritizează extinderea UE, pe care o denumeste drept „imperativ geopolitic” și o investiție geostrategică, punând accent pe sprijinirea țărilor candidate în pregătirea pentru aderare. Extinderea apare ca prioritate și la capitolul Pregătirea UE pentru viitor, deoarece în reformatarea bugetului, ea propune o agendă de reforme ambițioasă pentru a pregăti UE pentru extindere, inclusiv menționând posibile modificări ale tratatelor.

Dincolo de rolul propriu-zis al comisarului pentru extindere, în document, toți comisarii sunt încurajați să sprijine eforturile de aderare ale țărilor candidate în domeniile lor de politică respective. Această abordare aliniază procesul de extindere cu reforma instituțională mai amplă a UE și semnalează un angajament ferm față de extinderea UE. Nu întâmplător în Slovenia, la Forumul Strategic de la Bled, s-au transmis două dintre cele mai puternice mesaje strategice de la nivelul UE pentru Balcanii de Vest.

În vara lui 2023, președintele Consiliului UE, Charles Michel, a anunțat pentru prima dată anul 2030 ca bornă temporală de finalizare a procesului de aderare a tuturor statelor candidate, iar la un an după, în discursul ținut la Forumul de la Bled⁴, din vara lui 2024, președinta aleasă a

³ https://commission.europa.eu/document/download/e6cd4328-673c-4e7a-8683-f63ffb2cf648_en?filename=Political%20Guidelines%202024-2029_EN.pdf

⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_24_4502

Comisiei Europene a reiterat importanța Balcanilor de Vest și importanța integrării regiunii în UE pentru competitivitatea și securitatea Europei. Von der Leyen a discutat și despre evoluția Planului de Creștere pentru Balcanii de Vest, la un an de la lansare, care leagă reformele de investiții europene și a subliniat importanța menținerii principiilor democratice în procesul de extindere.

Au existat însă și voci critice, care au comentat acordarea acestui portofoliu Sloveniei – un stat din fosta Iugoslavie care a aderat în 2004 și un suport ferm al extinderii, dar cu o influență foarte redusă din punct de vedere geostrategic.

Un element de totală noutate este că actuala Comisie von der Leyen 2 a anunțat că va dezvolta o strategie cuprinzătoare pentru Marea Neagră, ce va fi condusă de Comisarul pentru Extindere și Înalțul Reprezentant/vicepreședintele Comisiei. Aceasta este o veste foarte importantă pentru România, deoarece Marea Neagră este un spațiu strategic prioritar și pentru țara noastră.

Cum creștem rolul României în UE?

Cred profund că pozițiile de politică externă a României nu doar că pot câștiga relevanță în UE, dar și trebuie să o facă. Uităndu-ne la evoluțiile de după alegerile europene, putem constata că o des invocată incapacitate tactică a României de a-și fructifica potențialul de reprezentare politică în structurile decizionale ale UE (Comisia Europeană, Parlamentul European) nu mai este de actualitate.

Candidata propusă din partea României în noul Colegiu al Comisiei – Roxana Mînzatu este propusă pentru poziția de vicepreședinte al Comisiei Europene, poziție pe care țara noastră nu a mai ocupat-o niciodată anterior. În plus, România are și două poziții-cheie de vicepreședinte al Parlamentului European – obținute de Nicu Ștefănuță (Grupul Verzilor) și Victor Negrescu (Grupul Socialiștilor), la care se alătură și multe alte poziții foarte influente de președinți și vicepreședinți de comitete relevante din PE.

În contextul unui așa-numit *deceniu de permacrize*, politica externă a UE are însă nevoie de un restart profund, și de aceea rolul viitorului președinte va fi important pentru următorii 5 ani. Au existat deja o succesiune amețitoare de momente critice care au marcat declinul progresiv al politicii externe a UE.

Printre multe alte elemente, câțiva din factorii cruciali care au contribuit la acest declin au fost și dependența energetică de Rusia, considerată o eroare strategică majoră; influența crescândă a politicii interne asupra politicii externe; ascensiunea populismului și a naționalismului eurosceptic și eșecul în a aborda divergențele structurale între statele membre, ce au afectat în mod vizibil și politica de extindere prin vetourile ce au blocat deschiderea negocierilor cu Macedonia de Nord sau Albania.

În această confluență de presiuni negative, consider că este nevoie de o serie de schimbări pentru a face UE un actor global mai puternic: oferirea unui mandat mai puternic Înalțului Reprezentant/vicepreședintelui Comisiei (HR/VP) pentru o mai mare coerență în politica externă a UE; trecerea treptată către decizii bazate pe majoritate în politica externă și de securitate comună, folosind prevederile actuale ale tratatelor, fără a intra în procesul greoi de schimbare a tratatelor.

Necesară este și îmbunătățirea coordonării prospecției strategice între instituțiile UE, precum și valorificarea competențelor unice ale UE în domeniul securității și apărării, inclusiv prin creșterea bugetului pentru apărare. De o mare importanță este și redefinirea politicii UE față de vecinătatea UE, inclusiv o reformare a politicii de extindere.

Acesta este, de altfel, un context de interes strategic special pentru România și acesta este un moment istoric în care țara noastră poate juca un rol vizibil la nivel de UE prin rolul de echilibru în avansarea procesului de integrare europeană atât a Ucrainei, Republicii Moldova, Georgiei, cât și a Balcanilor de Vest.

Consider de aceea că temele europene la zi trebuie să fie amplu dezbătute de candidații la alegerile prezidențiale tocmai pentru a înțelege, prin vocea viitorului președinte sau a viitoarei președinte, disponibilitatea României de a se implica în reflecția actuală cu privire la eficientizarea modului de funcționare a Uniunii, în limitele actuale ale tratatelor, dar și în dezbaterile privind conturarea viitoarei agende strategice post-2024 a UE.

Este deja asumat că România susține atât statele din Balcanii de Vest, cât și Ucraina, Republica Moldova și Georgia, pentru avansarea procesului lor de aderare, iar următorii 5 ani vor fi cruciali pentru evoluția acestui proces, din care România trebuie să facă parte activ – fiind un stat-liant între diferitele presiuni europene.

Indiferent cine va câștiga alegerile prezidențiale în 2024 în România, marile dosare ale politicii externe și de securitate vor trebui continuate: creșterea rolului și profilului României în Uniunea Europeană și în NATO, precum și aprofundarea și dezvoltarea Parteneriatului Strategic cu Statele Unite ale Americii.

Aceste dosare nu sunt ușoare, nici din perspectiva alegerilor din SUA, și mai ales în contextul în care există tensiuni nu doar între anumite state membre, dar și între acestea și instituțiile europene (Comisia Europeană, Parlamentul European etc), ce sunt activ exploatate de Rusia.

O UE dezbinată și nesigură, pierdută în confruntări interne, își va lua ochii de la fierberea de la granițele ei, iar acest lucru este chiar miza acțiunilor destabilizatoare ale Rusiei. Rolul României în aceste procese interne din cadrul UE va fi unul crucial în următorii 5 ani și chiar va conta cine va sta în fotoliul de la Cotroceni în aceste procese.

Moștenirea lui Iohannis. Extinderea la infinit a conceptului de securitate națională¹

de Marius Ghincea

Ce rămâne în urma celor două mandate de președinte ale lui Klaus Iohannis în sfera de politică externă și de securitate? În ceea ce privește securitatea națională, cea mai importantă și problematică „moștenire” a lui Iohannis constă în instituționalizarea conceptului de securitate extinsă.

În ultimii 20 de ani, conceptul de securitate națională a României a suferit o extindere dramatică și alarmantă. Începând din 2006, când conceptul de securitate națională a fost extins inițial pentru a include probleme legate de corupție, acesta a fost extins exponențial cu fiecare iterație a strategiei naționale de apărare (SNAp). Însă extinderea conceptului a fost cu adevărat instituționalizată doar cu ocazia adoptării strategiei de apărare națională din 2015, odată cu primul mandat prezidențial al lui Iohannis.

La acea dată, domeniile de politică publică incluse în „securitatea națională” au explodat de la cele patru domenii tradiționale, legate de apărare și siguranța publică, la nouă domenii. Versiunea următoare a strategiei naționale de apărare adoptată în 2020 a crescut în continuare numărul de domenii incluse sub deja neîncăpătoarea umbrelă a „securității naționale”, ajungând la 18 domenii de politică publică.

În prezent, conceptul de securitate națională include, pe lângă domeniile tradiționale, o pluralitate de domenii precum educația, cultura, sănătatea, mediul, patrimoniul cultural sau chiar situația demografică. Având în vedere această expansiune fără precedent a numărului de domenii de politică publică acoperite sub conceptul-umbrelă de „securitate națională”, avem toate motivele să credem că următorul președinte va fi tentat să extindă și mai mult conceptul prin includerea altor domenii de politică publică. Asta va însemna că aproape niciun domeniu de politică publică nu va mai rămâne în afara conceptului deja extins de securitate națională.

Deși la prima vedere, această extindere a conceptului de securitate națională poate părea rezonabilă și necesară în condițiile geopolitice actuale, expansiunea sferei de securitate în sfera civilă ar trebui să ne producă, de fapt, îngrijorări cu privire la motivațiile din spatele acestei extinderi continue și a implicațiilor pe termen lung pentru democrația și societatea românească.

Asta pentru că extinderea conceptului de securitate națională este, înainte de toate, o alegere politică făcută de președinte și de elitele din sfera securității naționale. Extinderea conceptului este un instrument folosit atât de președinție, cât și de serviciile de informații pentru a-și extinde influența asupra unor domenii în care, în mod obișnuit, nu ar avea atribuții relevante. Iar din asta rezultă o strategie de consolidare a puterii politice a unor actori instituționali care depășește limitele rezonabile ale Constituției noastre.

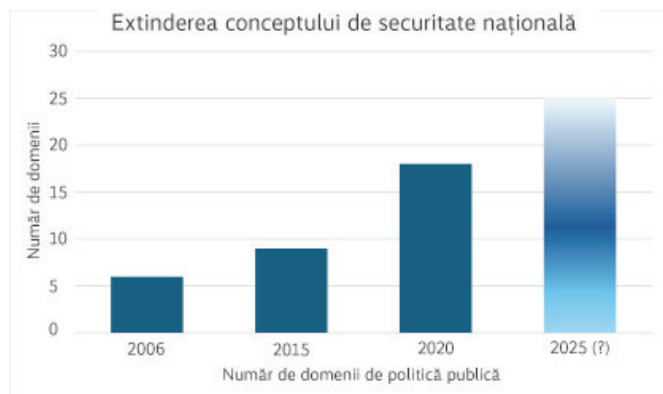
Orice subiect sau domeniu poate fi de „securitate națională”, dar trebuie să fie?

În principiu, orice domeniu sau problemă de politică publică poate fi definită ca aparținând securității naționale. Putem defini orice problemă socială sau instituțională în termeni care să aibă, direct sau indirect, implicații importante pentru securitatea națională sau pentru bunăstarea poporului. Astfel, ce ajunge să fie definit drept o problemă de securitate națională este inerent o decizie politică a celor care au puterea de a o face.

Orice problemă de politică publică poate primi o soluție prin diverse căi. Rareori avem o singură cale prin care putem să rezolvăm ceva ce ne apasă ca societate. Putem rezolva problemele societății sau ale statului prin metode convenționale, specifice proceselor de decizie civile, sau putem să le rezolvăm prin metode excepționale, care aparțin sferei securității naționale. Cu toate acestea, trebuie să reținem că, în practică, alegerea pe care decidenții o fac în favoarea uneia sau alteia dintre soluții nu ține de natura intrinsecă a problemei, ci de interesele politice sau instituționale ale acestora.

Luați, spre exemplu, domeniul sănătății. Pe de o parte, decidenții pot decide că problemele sistemului de sănătate publică sunt o problemă de interes public general care necesită intervenția statului. În acest caz, decidenții vor adopta reglementări și instrumente de politică publică ce sunt disponibile Ministerului Sănătății, inclusiv reforme instituționale sau creșterea bugetelor caselor de asigurări. Această abordare ar fi una eminamente civilă, folosind instrumente convenționale de politică publică.

¹ Publicat în Libertatea, 21 octombrie 2024: <https://www.libertatea.ro/opinii/mostenirea-lui-iohannis-extinderea-la-infinit-a-conceptului-de-securitate-nationala-5051168>

Pe de altă parte, decidenții pot decide că problemele sistemului de sănătate sunt o problemă de securitate națională, ceea ce implică alocarea de putere decizională și resurse în termeni excepționali, depășind regulile obișnuite ale jocului și oferind putere și influență unui grup de actori care altfel nu ar avea ce să caute în domeniul sănătății. Asta a fost cazul în timpul pandemiei.

În principiu, decidenții pot alege una sau cealaltă dintre aceste două opțiuni pe baza unor calcule cost-beneficiu, urmând principiul eficienței. În practică însă, știm că decidenții decid deseori pe baza unor interese eminamente politice ce nu au legătură cu eficiența politicii publice. Iar acest aspect are implicații pentru echilibrul puterii în stat.

O extindere fără limite a „securității naționale” afectează calitatea democrației

Unul dintre cele mai îngrijorătoare aspecte ale extinderii conceptului de securitate națională ține de modul în care acesta mărește autoritatea președintelui și influența serviciilor de informații. Constituția României plasează politica externă și securitatea națională sub jurisdicția președintelui, în timp ce problemele interne sunt, în general, de competența prim-ministrului.

Această diviziune a puterii are scopul de a echilibra autoritatea executivă bicefală, prevenind monopolizarea controlului asupra deciziilor importante de către un singur individ. Însă prin redefinirea a aproape oricărui domeniu, de la politica educațională la patrimoniul cultural, drept preocupări de securitate națională, administrația Iohannis a urmărit să eludeze constant aceste limite constituționale.

Extinderea conceptului de securitate națională permite președintelui și serviciilor de informații să se implice în domenii care, conform legii, ar trebui să fie gestionate de prim-ministru și de alte organe guvernamentale. De exemplu, probleme precum reforma educației sau politica sanitară, care au o importanță socială clară, dar nu sunt legate direct de amenințări existențiale la adresa statului, nu ar trebui considerate chestiuni de securitate națională. Cu toate acestea, sub pretextul unui concept „extins” de

securitate, Iohannis și serviciile de informații și-au extins influența către aceste domenii.

Ne amintim cu toții, spre exemplu, comentariile din 2015 ale generalului SRI Dumitru Dumbravă, despre implicarea SRI în actul de justiție, declarând senin că sistemul judiciar reprezintă un „câmp tactic” al serviciului. Or, sistemul judiciar nu putea deveni, legitim și legal, un „câmp tactic” al SRI, dacă conceptul de securitate națională nu ar fi fost extins pentru a include și justiția/lupta împotriva corupției. Un fapt, de altfel, ironic, având în vedere că generalii Coldea și Dumbravă au fost acuzați de DNA tocmai pentru acte de corupție comise prin folosirea influenței asupra sistemului judiciar pe care trebuiau să îl apere și reformeze, în virtutea extinderii conceptului de securitate națională.

Încadrarea corupției drept o problemă de securitate națională în 2006 de către fostul președinte Traian Băsescu a deschis calea pentru această expansiune, dar Iohannis a dus acest concept la niveluri fără precedent. Strategia Națională de Apărare din 2020 include acum optsprezece domenii în care structurile de securitate au voie să intervină pentru a apăra securitatea națională.

În funcție de cine ajunge președinte ca urmare a alegerilor din decembrie, este posibil ca strategia din 2025 să includă și mai multe domenii, făcând posibil ca aproape niciun aspect al vieții publice din România să nu fie scutit de influența structurilor de securitate sub pretextul securității naționale. În acest sens, nu putem rata impresia generală deja existentă că relațiile civil-militare și, în special, civil-intelligence sunt dezechilibrate în favoarea structurilor de securitate.

Un concept extins diluează caracterul excepțional al securității naționale

Dintr-o perspectivă normativă, această extindere este profund problematică. Asta pentru că diluează semnificația termenului de „securitate națională” până la punctul în care acesta devine un termen general, lipsit de specificitate. **După cum se spune, dacă totul este securitate, atunci nimic nu mai este.** Prin extinderea conceptului pentru a acoperi aproape fiecare domeniu de politică publică, structurile de securitate își diluează, de fapt, resursele, chiar și crescute semnificativ, și creează o situație în care amenințările reale la adresa securității naționale – cum ar fi pregătirea militară, operațiunile de informații și siguranța publică – nu primesc atenția concentrată pe care o merită.

În schimb, resursele sunt direcționate către domenii mai puțin importante, nu pentru că sunt cu adevărat preocupări de securitate națională, ci pentru că au fost redefinite astfel din motive oportuniste, fie ale președintelui, fie ale serviciilor de informații. Mai mult, această expansiune nu are niciun impact măsurabil asupra gestionării reale a

acestor sectoare nou-adăugate. Așa cum deja știm, includerea sănătății, educației și mediului în cadrul securității naționale nu a dus la îmbunătățiri semnificative în aceste domenii. Finanțarea educației sau sănătății, spre exemplu, continuă să rămână la minime europene.

Reforme din educație au dus la mai mult haos decât la o creștere a calității actului de predare. Singurul rezultat concret al includerii unor astfel de domenii în conceptul extins de securitate națională pare să fie doar creșterea autorității prezidențiale și a influenței serviciilor de informații asupra acestor sectoare, nu rezolvarea problemelor presante prezente în acestea. Asta ne arată că includerea unor domenii precum justiția sau educația în conceptul extins de securitate națională are mai puțin de-a face cu aspecte reale legate de securitatea națională și mai mult cu oportunismul președintelui și al structurilor de securitate de a-și maximiza autoritatea și influența.

Iohannis nu a decis singur extinderea conceptului de securitate

Deși Iohannis a fost, fără îndoială, o forță motrice din spatele extinderii conceptului de securitate națională, acesta, cu siguranță, nu a acționat singur. Elitele din sfera de securitate națională ale României au jucat rolul intelectual fundamental în promovarea acestei extinderi a ce înțelegem prin securitate națională. Indivizi precum George Maior, în special în mandatele lui Traian Băsescu, Eduard Hellvig sau Florian Coldea, motivați de dorința de a-și extinde influența și resursele, au promovat un concept de securitate națională în continuă expansiune.

Prin includerea unui număr tot mai mare de domenii și probleme de politică publică drept probleme de securitate națională, aceștia și-au asigurat o creștere a importanței, influenței și resurselor alocate serviciilor pe care le conduceau. Acesta este un caz clasic de expansiune birocratică, în care instituțiile caută să-și extindă sfera de influență și să captureze mai multe resurse, adesea în detrimentul altor instituții sau eficienței.

Costurile sociale ale unui concept în continuă expansiune

Această continuă expansiune a conceptului de securitate extinsă vine cu o varietate de costuri sociale încă neînțelese pe deplin. În primul rând, legitimează implicarea factorilor militari – să nu uităm că serviciile de informații sunt militarizate – în activitatea de zi cu zi a instituțiilor civile. Este suficient să ne reamintim comentariile lui Cristian Ghinea² legat de prezența unui ofițer SRI într-o

funcție de decizie din Ministerul Fondurilor Europene pentru a înțelege realitatea acestei situații, același ofițer SRI fiind în prezent funcționar public³ în Ministerul Finanțelor.

Această estompare a granițelor dintre sferele militare și civile este mai mult decât problematică. Ea normalizează ideea că serviciile de informații și, în general, structurile militarizate au dreptul de a interveni oricând asupra proceselor de decizie civile, în special a celor importante politice. Implicația imediată a unei asemenea evoluții fiind că controlul civil asupra serviciilor și structurilor militarizate se erodează, iar serviciile capătă influență nepermisă asupra celor care ar trebui să îi controleze.

Mai mult, menținerea unui concept de securitate națională în continuă expansiune poate fi folosită în viitor pentru a justifica extinderea abuzivă a puterii politice a unui președinte în dauna celorlalte puteri, ducând la erodarea caracterului democratic al statului. Totul în interesul „securității naționale”, desigur. Când aproape orice problemă poate fi clasificată drept una de securitate, potențialul pentru abuz devine imens.

Un apel la responsabilitate: abandonați conceptul de securitate extinsă

Expansiunea exponențială a conceptului de securitate națională sub Klaus Iohannis reprezintă o moștenire toxică a celor două mandate ale acestuia. Extinderea conceptului reprezintă o strategie politică menită să consolideze puterea prezidențială și a structurilor de securitate, în dauna altor instituții și autorități publice.

România are nevoie de un concept de securitate națională care să revină la bazele sale tradiționale, cu o gamă mai restrânsă a domeniilor care cad sub incidența instituțiilor care au grijă de securitatea națională, lăsând problemele civile în gestiunea instituțiilor competente. Traectoria actuală nu doar că diluează sensul securității naționale, dar și deschide calea pentru un stil de guvernare mai autoritar de către un viitor președinte.

Soluția este simplă și rezonabilă: următoarea strategie națională de apărare a țării ar trebui să abandoneze conceptul de securitate extinsă și să revină la o înțelegere mai conservatoare și tradițională a securității naționale. Structurile de securitate, fie că vorbim de serviciile de informații sau de armată, ar trebui să se ocupe de ce știu ele mai bine, nu de problemele din justiție, educație sau mediu.

² <https://www.facebook.com/Cristian.Ghinea.Oficial/posts/hellvig-destulsunt-pe-cale-de-a-preda-la-editur%C4%83-o-carte-care-se-nume%C8%99te-ci-ne-a-/786982916118424/>

³ <https://hotnews.ro/fosta-angajata-sri-numita-secretar-general-la-ministerul-finantelor-21085>

O politică externă feministă pentru România? Avem nevoie de o nouă paradigmă diplomatică în România¹

de Rebeca Miriana Bașuț

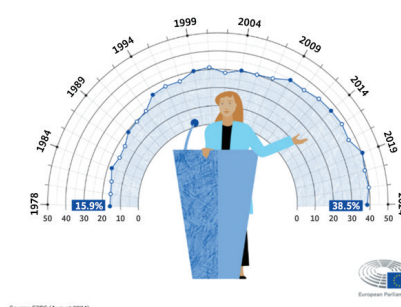
Într-un context geopolitic complicat, în care România și Europa se confruntă cu cele mai mari provocări strategice din ultima jumătate de secol, țara noastră se află în fața unei alegeri care va defini traiectoria politicii externe pentru următorul deceniu. Alegerile prezidențiale și parlamentare din iarnă au potențialul de a schimba agenda de politică externă, dar doar dacă un viitor președinte va avea viziunea și ambiția să reformeze o politică externă intens criticată în ultimii ani. Iar această critică se referă la aspecte legate de ambiție, viziune, competență și resurse.

La nivel european, suntem parte a unui război ideologic, între principii democratice și tentative menite să pericliteze democrația – inclusiv, sau mai ales, prin atacuri frecvente la adresa egalității de gen -, iar din punct de vedere geopolitic, România se află în proximitatea unui război de uzură, război cu valențe democratice, în raport cu care ne-am poziționat doar minimal în favoarea statului agresat, pentru că în realitate n-am făcut prea multe, în comparație cu Polonia sau statele baltice.

Așadar, pare a fi momentul potrivit pentru a pune pe masa dezbaterilor o alternativă la politica externă de tip „business as usual”, avansând un model de politică proactivă și transformativă, care să răspundă nu doar problemelor de instabilitate cauzate de dinamica actuală de securitate, ci mai ales repercusiunilor asupra societății pe care le au inițiativele sau lipsa lor în politica externă românească.

Un model alternativ pe care orice viitor președinte proeuropean și atlantist ar trebui să îl considere este fundamentat în logica feministă de politică externă. Un model care depășește șabloanele clasice cu care ne-am obișnuit și scoate în evidență valorile euroatlantice cu care, cel puțin retoric, ne place să ne asociem identitatea și aspirațiile.

Share of women elected to the European Parliament (1979-2024)

Source: EPRES (August 2024)

Ponderea femeilor în rândul tuturor deputaților în Parlamentul European.
Foto: europa.eu

De la o politică externă tradițională la una feministă. De ce avem nevoie de o schimbare de paradigmă în politica externă?

În România, modelul „tradițional” de a face politică externă și-a atins limitele, dovedind o serie de succese modeste, dar eșuând să depășească limitări structurale care ne țin în spațe ca țară. Totodată, pe plan internațional, România nu reușește să fie un actor suficient de implicat, cu ambiții reale, fapt agreat inclusiv de experții de la Bruxelles.

În UE, rolul României este unul mai degrabă pasiv, fapt ce aduce multiple deservicii intereselor naționale. Lipsa de personalitate a politicii externe românești se reflectă inclusiv în felul în care României îi sunt atribuite portofolii la nivelul UE, cât și intern, având în vedere efectele celui mai recent eșec (aderarea completă la Schengen) sau întârzierea aderării la OCDE.

Faptul că un portofoliu cu greutate strategică uriașă, acela pentru extindere și reconstrucția Ucrainei, nu a fost atribuit României, ci Sloveniei, poate fi considerat încă un eșec al

¹ Publicat în Libertatea, 24 octombrie 2024: <https://www.libertatea.ro/opinii/o-politica-externa-feminista-pentru-romania-avem-nevoie-de-o-noua-paradigma-diplomatica-in-romania-5057114>

României de a se face remarcată pe linia relațiilor cu UE, în special având în vedere faptul că țara noastră ocupă o poziție absolut esențială în ceea ce privește reconstrucția Ucrainei. Prestăm realmente slab atât în procesele de negociere, cât și la nivel de inițiativă, iar acest din urmă episod este grăitor în acest sens. Asta ține atât de profilul de țară al României, cât și de ambițiile de la București, care deseori ignoră sau subestimează importanța politicii externe. În acest context, poate a venit timpul pentru o schimbare de paradigmă în politica externă. Una care să scoată la iveală mult mai proeminente valorile euroatlantice pe care le proclamăm.

În Uniunea Europeană, dar și în afara ei, un număr tot mai mare de state au adoptat sau și-au exprimat intenția de a adopta o **politică externă feministă** (FFP) care prioritizează dimensiunea egalității de gen în relațiile externe, dar și în politica internă.

În esență, o politică externă feministă pune la îndoială modelul „tradițional” de a face politică și asumă că inegalitatea de gen, patriarhatul, militarismul, economia politică a războiului, precum și viziunea neoliberală asupra lumii sunt cauzele fundamentale ale instabilității și conflictului.

Atât politica externă tradițională, cât și politica internă insensibilă la conflictele din societate accentuează dezechilibrele actuale de putere și inegalitățile, alimentând conflictele și punând sute de mii de oameni într-o stare perpetuă de vulnerabilitate, cele mai afectate fiind, desigur, clasele deja dezavantajate.

Cum ar arăta o politică externă feministă în cazul României și în ce domenii-cheie s-ar aplica?

Deși reprezentarea echilibrată de gen este un element esențial în construirea viziunii FFP, politica externă feministă în sine înseamnă mai mult decât includerea femeilor în poziții de putere. O politică externă feministă este o abordare sistemică, ce propune o viziune holistică asupra securității și plasează egalitatea de gen, drepturile omului și protecția celor mai vulnerabili în centrul deciziilor de politică externă. Modelul Suediei, Germaniei și Franței a arătat că această viziune nu este una idealistă, ci pragmatică și complet operațională, cu rezultate palpabile.

În cazul României, o FFP ar putea acoperi domenii diverse, de la securitate și apărare, la diplomație, comerț, investiții și ajutor umanitar, cu obiective clare și mecanisme de monitorizare riguroase. Această abordare ar putea poziționa România ca lider regional în promovarea justiției sociale și a egalității de gen, fapt ce ar îmbunătăți imaginea României pe plan internațional.

Ca reper de timp, o politică externă feministă ar trebui să fie văzută ca o strategie de lungă durată, care să fie integrată treptat în toate domeniile politicii interne și externe. O

perioadă inițială de implementare ar putea fi de cinci până la zece ani, timp în care se vor face evaluări periodice pentru a analiza impactul FFP și pentru a ajusta direcțiile de acțiune.

România este însă un stat cu tradiție conservatoare, iar adevărata provocare în schimbarea de paradigmă propusă o reprezintă tranziția dinspre politicile conservatoare către unele progresiste.

Actualmente, natura politicilor din România denotă mai degrabă de o apropiere ideatică de „Est” decât de Vest. Odată cu ascensiunea iliberalismului, devin din ce în ce mai populare și ideile progresiste, iar România se află la răscruce și din această perspectivă. Un balet ideologic între cele două nu mai poate reprezenta calea „sigură” pentru țara noastră, iar România va trebui să își asume inclusiv din perspectiva de gen apartenența sa la UE și NATO, ceea ce înseamnă o apropiere de valorile vestice, democratice, care să se reflecte la nivel legislativ și operațional. Intern, aceasta implică, printre altele, implementarea unor cote de reprezentare echilibrată de gen, precum și alinierea la valorile europene prin adoptarea parteneriatului civil; iar extern, politici centrate pe securitatea umană și sprijinirea victimelor războiului și violenței, precum și un plan fezabil pentru pace durabilă.

Unele state au pornit de la Agenda *Femeile, Pacea și Securitatea* (FPS) adoptată în 2000 de Consiliul de Securitate al ONU pentru a crea un cadru normativ mai larg ce a dus la instrumentalizarea egalității de gen în politici publice cu aplicabilitate internă mai mare și ulterior la implementarea unei politici externe feministe.

România poate profita de adoptarea Strategiei și Planului național de acțiune privind FPS (deja adoptat) pentru a iniția o serie de reforme legislative, astfel încât dimensiunea de gen să fie transpusă orizontal în toate subdomeniile politicii de apărare, precum și în legislația domestică, însă în acest sens este nevoie de multă voință politică, care actualmente lipsește în rândul decidenților. Altfel, egalitatea de gen nu este un deziderat în sine, ci doar altceva ce trebuie să bifăm pentru a ne alinia valorilor europene – un efort de formă, nu și de fond.

Este esențial să adresăm aceste aspecte dacă ne dorim ieșirea României din hibernarea politică în care se află de ceva vreme și este esențial ca viitorul președinte să înțeleagă nevoia unei schimbări de paradigmă în politica externă, care să integreze perspectiva feministă intersecțională și care adresează inechitățile într-un sens mai larg.

Cum ar arăta o politică externă feministă a României în raport cu Ucraina?

La momentul actual, deznodământul războiului din Ucraina cântărește probabil cel mai greu în discuția despre securitatea regională, europeană și globală.

Evoluția situației din Ucraina are impact direct asupra României, fapt ce face esențială regândirea unor noi perspective de politică externă orientate spre sprijinirea Ucrainei, mutând lentila pe dimensiunea umană a conflictului (femeile și fetele fiind afectate disproporționat de conflict), precum și definirea obiectivelor imediate de politică externă privind reconstrucția Ucrainei postbelice.

În ciuda logicii FFP privind dezarmarea și demilitarizarea, războiul de agresiune al Rusiei face necesară, inclusiv din perspectiva feministă, regândirea creșterii cheltuielilor militare, orientate spre descurajare.

Obiectivul României nu poate fi altul decât să se implice activ în efortul de a ajuta Ucraina să câștige războiul și ulterior să se angajeze activ în sprijinirea reconstrucției acesteia.

Prin adoptarea unei FFP, sprijinul României pentru Ucraina poate depăși asistența militară și diplomatică, asigurându-se că impactul pe termen lung al războiului asupra femeilor și grupurilor marginalizate este diminuat și că aceste grupuri, precum și organizațiile non-guvernamentale care le reprezintă, joacă un rol central în negocierile de pace și în procesele de reconstrucție.

În mod concret, o FFP funcțională are nevoie în primul rând de o bugetare adecvată. În acest sens, resursele alocate pentru politica externă, de securitate și apărare ar trebui să includă fonduri pentru proiecte și programe care promovează și sprijină egalitatea de gen, accesul la educație, sănătate, drepturi sexuale și reproductive și drepturi economice.

Un lucru este cert: România trebuie să depășească retorica de sprijin pe care a avut-o până acum, intrând într-o etapă a acțiunilor concrete, transparente, vizibile și palpabile, pentru a-și consolida rolul de actor important în regiune.

Ce pași poate face România?

Capabilitățile reale ale României sunt duse în derizoriu ca rezultat al hibernării politice, neavând nimic de-a face cu capacitatea României de a furniza soluții și expertiză, ci cu lipsa de voință și viziune politică.

Într-o eră marcată de numeroase provocări, securitatea și pacea nu mai pot fi înțelese în termeni convenționali și definite de prezența sau absența conflictului, ci trebuie adresate inclusiv prin prisma prezenței unor amenințări emergente la adresa democrației și drepturilor omului (amenințări ce includ ascensiunea extremismului de dreapta, schimbările climatice, pandemia COVID, sărăcia etc.).

Perspectiva feministă este un răspuns promițător la multe dintre evoluțiile interne și externe îngrijorătoare la acest moment și pe care orice viitor președinte ar trebui să o considere.

FFP trebuie să fie adresată atât la nivel discursiv, prin practici de comunicare strategică, cât și legislativ pentru a avea impactul dorit, însă o politică externă feministă coerentă se poate construi doar treptat și nu fără implicarea directă a societății civile feministe în procesul de realizare și implementare a acesteia. Această abordare trebuie să fie una multidimensională și sistemică, ci nu segmentară.

Pornind de la nevoia ca România să își definească viziunea și prioritățile de politică externă, în primă fază implementarea unei agende feministe în politica externă ar trebui să includă cel puțin următoarele direcții de acțiune:

1. Un prim pas este definirea, la nivel guvernamental, a unei viziuni care să includă obiective clare privind egalitatea de gen și drepturile omului, urmată de angajamente publice în acest sens. În vederea definirii unui program guvernamental sensibil la gen, establishment-ul politic trebuie să lucreze îndeaproape cu organizațiile și think-tank-urile feministe, societatea academică și expertele din domeniul drepturilor femeilor;

2. Evaluarea impactului politicilor externe actuale asupra drepturilor omului, pentru a identifica domeniile unde este nevoie urgentă de aplicarea unei perspective operaționale sensibile la gen, reprezintă un alt pas esențial;

3. Instruirea diplomaților și a personalului din Ministerul Afacerilor Externe și MAPN pe teme privind egalitatea de gen și ulterior crearea de departamente abilitate în acest sens în toate instituțiile statului, la nivel național, central și local;

4. Bugetare sensibilă la gen: implică alocarea resurselor financiare și umane necesare pentru susținerea inițiativelor menite să sporească drepturile sociale, egalitatea de gen și drepturile femeilor, inclusiv în domenii precum educația, locuirea, sănătatea și dezvoltarea economică.

Știm deja că România alocă puțini bani politicii externe, iar politica externă nu se poate face cu resurse (financiare și umane) limitate. În acest sens, este esențial ca decidenții de la București să-și asume o serie de reforme fiscale – impozitarea progresivă, de pildă – pentru a sprijini tranziția spre o economie justă și echitabilă care ulterior să sprijine direcțiile de acțiune vizate în politica sa externă.

E timpul ca România să se alinieze valorilor și standardelor internaționale pe care le pretinde și să își asume riscul de a ieși din tiparele tradiționale, asumând poziții în ton cu evoluțiile sociale contemporane.

Este important ca viitorul președinte să înțeleagă nevoia de a vitaliza politica externă a țării noastre și de a se implica ferm și responsabil în redefinirea acesteia și a rolului României ca stat player în regiune, contribuind realmente la conturarea unei viziuni holistice asupra securității, punând securitatea umană în centrul acesteia.

Cine dintre candidați ne poate aduce mai aproape de acest deziderat? Cu această întrebare în minte ar trebui să mergă la urne în această iarnă fiecare român care prețuiește democrația și care își dorește ieșirea României din îndelungata hibernare politică în care se află.

Despre autori

Tudor – Dan Ancuța este analist de politici publice și consilier parlamentar în Bundestag. Este absolvent al Facultății de Drept a Freie Universität Berlin, unde în prezent își finalizează masteratul în Studii Est Europene, cu specializarea în științe politice. În ultimii 10 ani, s-a profilat ca expert în relațiile româno-germane, lucrând la îmbunătățirea acestora prin prezența sa în media și dezvoltând o asociație a prieteniei româno-germane în cadrul Bundestagului.

Daniela Burciu este absolventă a Facultății de Științe Politice (SNSPA) și a Facultății de Istorie din cadrul Universității din București. Expert în domeniul relațiilor internaționale și cercetător în cadrul Centrului GlobalFocus, un think-tank românesc independent, este specializată în evoluțiile politice din Europa de Est și Balcanii de Vest, iar în prezent analizează ascensiunea extremei drepte și dezinformarea pro-rusă în mai multe țări europene și SUA.

Teodor Lucian Moga este conferențiar în cadrul Centrului de Studii Europene, Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (UAIC) unde predă cursuri în domeniul „Relațiilor Externe ale UE”, „Politica de Securitate și Apărare europeană”, „Politica Europeană de Vecinătate” (nivel postuniversitar). A urmat studii postdoctorale la Universitatea din St. Gallen, Elveția, un doctorat în „Economie și Relații Internaționale la UAIC și un master în Științe Politice la Universitatea din Manchester, Marea Britanie. A avut stagii de pregătire în cadrul Comisiei Europene, Ambasadei Marii Britanii la București și a desfășurat activități de cercetare la Institutul Uniunii Europene pentru Studii de Securitate (Paris, Franța), Centrul European George C. Marshall pentru Studii de Securitate (Garmisch-Partenkirchen, Germania) și Academia Română (filiala Iași).

Miruna Butnaru-Troncotă este cercetătoare specializată în politica externă și de securitate a UE și scriitoare. Și-a obținut doctoratul la Școala Națională de Științe Politice și

Administrative (SNSPA) din București cu o teză despre europeanizarea Bosniei și Herțegovinei și a deținut diverse burse de cercetare la Berlin, Ljubljana, Graz și Varșovia. Domeniul ei principal de expertiză este integrarea europeană și reconstrucția post-conflict a Balcanilor de Vest și a publicat numeroase contribuții academice în acest domeniu. În prezent, lucrează ca profesoară universitar abilitată și directoare a Centrului de Studii Europene al SNSPA. Face parte din rețele profesionale relevante precum European Fund for the Balkans Alumni Network, Future Lab Europe, Robert Bosch Alumni Network și rețeaua Ambasadorilor Balkans Beyond Borders (BBB). A deținut mai multe burse de leadership precum SouthEast Europe Leadership Development Programme, Aspen Young Leaders și International Visitor’s Leadership Programme oferit de DEpartamentul de Stat al SUA. La începutul carierei sale, Miruna a lucrat ca ofițer politic stagiar pentru Ambasada României la Sarajevo (2013) și la Delegația Uniunii Europene la Priștina (2014).

Marius Ghincea este cercetător postdoctoral la ETH Zurich, Visiting Fellow la Centrul Robert Schuman de Studii Avansate al Institutului European din Florența și conduce programul de politică externă al Quartet Institute, un think tank cu sediul în București. Are un doctorat de la Institutul Universitar European, iar agenda de cercetare a acestuia se concentrează asupra unor teme legate de competiția geopolitică și implicațiile acestora pentru integrarea europeană, precum și impactul politicii interne asupra politicii externe și relațiilor internaționale.

Rebeca-Miriana Bașuț este cercetătoare în cadrul Centrului de Studii Europene al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative (SNSPA) și doctorandă în Științe Politice (subdomeniul Relații Internaționale) la aceeași universitate. În prezent cercetează rețelele transnaționale ale extremei drepte și rolul acestora asupra proceselor de de-democratizare din Sud-Estul Europei, din perspectiva de gen.

Mai multă vizibilitate

Amprenta politicii externe a României la Bruxelles nu este deloc neglijabilă, așa cum se crede adesea la București, dar este inconsistentă și lipsită de vizibilitate. Seria de articole despre politica externă a României în context european și global reunite în volumul de față își propune să răspundă la întrebarea cum creștem vizibilitatea României la nivel european și global. Din această perspectivă, textele dezbat câteva probleme-cheie actuale, fie că este vorba de lipsa resurselor adecvate pentru a îmbunătăți performanța corpului diplomatic, fie că privesc chestiuni de consistență și profunzime strategică, fie că lansează întrebări de genul cum se va poziționa România în relațiile transatlantice în viitor sau ce rol ar putea juca România în cadrul Politicii Externe și de Securitate Comune. În plus, seria de articole examinează modul în care România ar trebui să-și regândească activitatea sa diplomatică la nivel european și regional pentru a fructifica oportunități insuficient explorate anterior și pentru a înlătura lacune sau neajunsuri care sunt incompatibile cu aspirațiile sale de lider regional.

Mai multe informații despre această temă puteți accesa aici:

➔ <https://romania.fes.de/topics/cooperation-for-peace-and-security.html>

